

VLADIMIR ĐURIĆ

ZASTOJ U USTAVNOSUDSKOM POSTUPKU

Cilj ovog rada je da upotrebom dogmatskopravnog i uporednog metoda istraži institut zastoja u ustavnosudskom postupku. U uporednom pravu ovaj institut je veoma redak. U pravnom poretku Republike Srbije ovaj procesni institut se može primeniti na osnovu odluke Ustavnog suda, po prethodnom zahtevu donosioca osporenog opšteg akta, kako bi se otklonila uočena neustavnost odnosno nezakonitost. Analiza ukazuje na ograničenost njegovih domaćaja u zaštiti objektivne ustavnosti u Republici Srbiji i to kako zbog niza otvorenih pitanja koja nesumnjivo iziskuju normativno preciziranje tako i zbog njegovih pravnih posledica u zavisnosti od postupanja donosioca opšteg akta, kao i (ne)sistemskeg odnosa s drugim procesnim institutima u okviru istog postupka.

Ključne reči: *ustav, ustavnosudski postupak, zastoj*

USTAVNI SUDOVI I NJIHOV POSTUPAK

Savremena pravna država zasnovana je na pisanom ustavu i hijerarhijski ustrojenom pravnom poretku. Ustav shvaćen kao pravni akt je osnovni i najviši zakon, temelj čitavog pravnog poretka i pravni osnov postojanja i funkcionisanja ustavnog i političkog sistema.¹ Najviša pravna snaga ustava sledi iz značaja materije koju reguliše. Budući da je ustav akt pozitivizacije principa proceduralnog legitimiteta putem kojeg se, između ostalog, pravno utvrđuju političke granice za vlastodršce

Dr Vladimir Đurić, viši naučni saradnik Instituta za uporedno pravo, Beograd, e-mail: vdjuric12@gmail.com.

¹ Pavle Nikolić, *Ustavno pravo*, Beograd, 1994, 294.

i ideološki postulati i vrednosti dovode do nivoa pozitivnopravne relevancije,² jasno je da ustav reguliše najvažnija pitanja u društvu i nužno uživa najjaču pravnu snagu i da zakoni mogu da budu samo instrument njegovog ostvarivanja i primenjivanja. Osnovne principe vladavine prava kroz koje se oslikava hijerarhijski pravni poredak čine principi ustavnosti i zakonitosti, prema kojima bi svi niži pravni akti od ustava, odnosno zakona, trebalo da budu s njima u skladu, kako u pogledu svoje forme, odnosno postupka donošenja i pravne snage koju imaju, tako i u pogledu svoje sadržine. Ostvarivanje principa ustavnosti i zakonitosti iziskuje njihovu kontrolu i zaštitu. Drugim rečima, zaštita ustavnosti i zakonitosti je *condition sine qua non* njihove primene, a time i pravne države, i počiva na kontroli usaglašenosti akata i radnji sa ustavom i zakonom.

Da bi zaštita ustavnosti bila delotvorna, kontrola treba da bude široko postavljena, odnosno njen predmet treba da bude provera usaglašenosti sa ustavom što većeg broja akata i radnji, od kontrole usaglašenosti zakona sa ustavom, do pitanja ustavnosti pojedinačnih radnji. Međutim, budući da se mnogi opšti akti donose za izvršavanje zakona i da pojedinačni akti i radnje, u matrici hijerarhijski ustrojenog pravnog poretka, predstavljaju zapravo samo primenu zakona u pojedinačnim spornim i nespornim životnim situacijama, jasno je da se kontrola ustavnosti prvenstveno odnosi na kontrolu ustavnosti zakona i drugih opštih akata što čini njen najznačajniji vid. Kontrola ustavnosti opštih akata – normativna kontrola postoji u svim sistemima kontrole ustavnosti i smatra se samom suštinom ustavnog spora koji, u različitim sistemima kontrole ustavnosti, rešavaju različiti državni organi.

Stvaranje ustavnih sudova kao nezavisnih organa kojima je zaštita ustavnosti osnovna funkcija predstavlja radikalna zaokret u razvoju sistema zaštite ustavnosti i zakonitosti.³ Budući da ustavni sudovi predstavljaju organe različite i nezavisne ne samo od zakonodavne i izvršne, već i od sudske vlasti i imajući u vidu da je njihova osnovna funkcija zaštita ustavnosti, mnogi autori zaključuju da je takva institucija „najmanje opasna“ i da je nužna i legitimna u demokratskim sistemima.⁴ Rešavajući ustavne sporove čiju suštinu čine sporovi o ustavnosti zakona, ustavni sudovi štite ustav primenjujući ga i u potpunosti su njemu podređeni.

² Lidija Basta, „A Constitution as an Act of Positivation of the Legitimacy Principle“, *Rechtstheorie* 17, 1986, 111-121.

³ P. Nikolić (1994), op. cit., 301.

⁴ Pavle Nikolić, „Nužnost i legitimnost ustavnog sudstva u demokratskim sistemima“, *Pravni život*, Tom IV, br. 12, Beograd, 1995; Mauro Cappelletti, „Nécessité et légitimité de la justice constitutionnelle, La protection des droits fondamentaux par les juridictions constitutionnelles en Europe“, *Revue Internationale de Droit Comparé*, no 2, 1981.

Može se slobodno istaći da je u savremenom svetu i modernoj pravnoj nauci nesporno da je ustavno sudstvo, shvaćeno kao sudsko rešavanje sporova o ustavnosti zakona, neophodno. Ipak, čuvari ustava, kakvima se ustavni sudovi slikovito opisuju, i njihova delatnost izazivaju stalne dileme u vezi sa odnosom prema demokratiji i u vezi sa mogućnošću da kao organi bez ustavne odgovornosti, ostvare pravom neograničenu sudokratiju i zađu u sferu političkog odlučivanja. Nesporno je da je demokratski legitimitet ustavnih sudova daleko manji od predstavničkog tela izabranog na neposrednim i slobodnim izborima koje oličava *demos* kao nosioca suverenosti, ali to ne znači i da su ustavni sudovi organi čija je delatnost suprotna narodnoj suverenosti. Iako je u američkoj pravnoj nauci i praksi bilo slikovitih opaski da je „ustav ono što sudije kažu da jeste“ čime se isticala velika sloboda sudskog odlučivanja, ipak je jasno da je na kraju krajeva u demokratijama ustav izraz volje suverenog naroda. U teoriji je jasno istaknuto da ustavna kontrola, ne uprkos, već zbog postavljanja ograničenja demokratskom procesu odlučivanja, predstavlja jedan važan, ako ne i vitalan doprinos funkcionisanju i održavanju demokratije.⁵ S druge strane, kako se to u starijim radovima ispravno primećuje, nemoguće je iz ustavnog sudovanja ukloniti svako političko rezonovanje i ustavno sudstvo svesti isključivo na pravno rezonovanje, ali „radi se o tome da se političko rezonovanje svede u pravne granice“ i da se ustavni sudija putem takvog rezonovanja ne pretvori u posebnu političku vlast i ne izvrši zloupotrebu svoje osnovne sudske funkcije.⁶ Ako je ustav akt koji politiku pretvara u pravo, a jeste tako, onda je ustavni sud institucija koja bi politiku trebalo da drži dalje od prava. Upravo se u svođenju u granice prava, kako u granice ustava kao ishodišta i merila kontrole, tako i u okviru drugih akata, najčešće zakona, kojima se reguliše postupak pred ustavnim sudom, kao i u poštovanju osnovnih pravnih načela, logike i duha čitavog ustavnog prava ogleda mogućnost ograničavanja ustavnosudske vlasti, odnosno sastoji načelan odgovor na pitanje *Quis custodiet custodes*. Razume se, pravno ograničavanje politiziranja u rešavanju ustavnih sporova koji uvek imaju politički prizvuk i značenje, i svođenje stvaralačke uloge ustavnih sudova u pravne okvire, izaziva i dileme u pogledu same pravne prirode ustavnog sudstva. No, kako god se u tom smislu priroda ustavnog sudstva shvatala (a čije bi elaboriranje uveliko prevazišlo prirodu i svrhu ovog rada), nesporno je da je u nizu država čiji ustavi svoju zaštitu poveravaju ustavnom sudu, ta institucija uz državnog poglavara, parlament i vladu, najviši ustavni organ i da je, ne bez razloga, u teorijskim radovima istican stav da je ustavni sud funkcionalno najviši organ odlučivanja.⁷

⁵ Theo Öhlinger, „Ustavno-sudska kontrola“, *Pravni život*, Tom III, br. 11, Beograd, 1997, 920.

⁶ Ivo Krbek, *Ustavno sudovanje*, 1960, 11.

⁷ René Marcic, *Verfassung und Verfassungsgericht*, 1963, 202.

Funkcionalno najviši organ odlučivanja svoje odluke donosi u odgovarajućem postupku koji bi, s jedne strane upravo u spomenutom cilju sprečavanja sudokratije i zloupotrebe ustavnosudske funkcije, trebalo da bude pravno uređen čime se obezbeđuje i pravni karakter vršenja ustavnosudske funkcije. S druge pak strane, pravno uređivanje postupka pred ustavnim sudom trebalo bi da ima i dozu otvorenosti spram primene manje radikalnih sredstava kako bi se obezbedila politička neutralnost i određena doza političkog promišljanja ustavnog suda koju ipak nije moguće izbeći u funkcionisanju ustavnih sudova, naročito u kontekstu normativne kontrole. U tom smislu, u teorijskim radovima se ističe da bi funkciju normativne kontrole trebalo ostvarivati na politički neutralan način, uz razumnu primenu, kad god je to moguće, manje radikalnih sredstava ustavnog suda, kao što su, primera radi, odluka interpretacije umesto odluke kasacije, odlaganja dejstva kasatorne odluke, zastajanje sa postupkom itd, uz opasku da vođenje računa o političkom kvalitetu normativne kontrole ne bi smelo da ide toliko daleko da bi moglo da ugrozi ili negira njen zadatak i pravni karakter.⁸ Upravo su pravna priroda i domašaj jednog od navedenih modaliteta postupanja ustavnog suda – zastajanja s postupkom predmet ovog rada. U tom smislu, čini se da bi prvi korak u analizi tog instituta trebalo da bude opšte razmatranje i sagledavanje instituta zastajanja s postupkom.

PREKID I ZASTOJ POSTUPKA

Načelno posmatrano, kod prekida i/ili zastoja postupka reč je o procesnoj soluciji koja podrazumeva da postupak ne teče određeno vreme. Međutim, u različitim pravnim postupcima, od upravnog pa do raznolikih sudskih postupaka, razlozi za primenu ovog ili ovih instituta, njihove posledice i sami procesni aspekti su veoma različiti. Za potrebe ovog rada pažnju ćemo usmeriti samo na rešenja sadržana u domaćem pravu imajući u vidu da je čl. 8. st. 1. Zakona o Ustavnom sudu (u daljem tekstu ZUS)⁹ propisano da se o pitanjima postupka pred Ustavnim sudom koja nisu uređena tim zakonom shodno primenjuju odredbe odgovarajućih procesnih zakona.

Zakonom o opštem upravnom postupku (u daljem tekstu ZUP)¹⁰ predviđeno je da se postupak prekida procesnim rešenjem organa, pri čemu zakonske

⁸ Dragan Stojanović, „Premise ustavne kontrole prava i njihovo ostvarivanje u praksi Ustavnog suda Srbije“, *Uloga i značaj ustavnog suda u očuvanju vladavine prava*, Ustavni sud Srbije, Beograd 2013, 118.

⁹ Zakon o Ustavnom sudu, *Službeni glasnik RS*, br. 109/2007, 99/2011, 18/2013 – odluka US, 103/2015 i 40/2015 – dr. zakon.

¹⁰ Zakon o opštem upravnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2016 i 95/2018 – autentično tumačenje.

odredbe razlikuju slučajeve kada se postupak *obavezno prekida* u okolnostima koje, privremeno, onemogućavaju njegovo dalje vođenje (a koje su taksativno navedene u čl. 100. st. 1. ZUP-a), dok se smetnja ne otkloni na pravno predviđeni način,¹¹ i kada je prekid *moгуć*, kao što je to pri rešavanju prethodnog pitanja – pitanja bez čijeg rešenja organ ne može da odluči o upravnoj stvari, a koje čini samostalnu pravnu celinu i za čije rešavanje je nadležan sud ili drugi organ u kom slučaju organ *može* sam da raspravi prethodno pitanje ili da prekine postupak dok sud ili drugi organ ne reše to pitanje (čl. 107. ZUP-a). Smisao prekidanja postupka je u njegovom *mirovanju*, tako da u tom razdoblju ne teku bilo koji procesni rokovi, osim onih vezanih za samo prekidanje.¹²

Zakonom o upravnim sporovima¹³ nije predviđeno mirovanje ili zastoj postupka.

Prekid i zastoj u parničnom postupku uređeni su glavom XIX Zakona o parničnom postupku (u daljem tekstu ZPP).¹⁴ Načelno posmatrano, reč je o okolnostima koje sprečavaju nesmetano odvijanje parnice.¹⁵ Kao i ZUP-om, i ZPP-om uređeni su slučajevi kada je sud *u obavezi* da utvrdi prekid postupka, s jedne, i kada *može* da ga odredi, s druge strane. U okviru prve grupe slučajeva koji se u udžbeničkoj literaturi označavaju kao okolnosti kada do prekida postupka dolazi *ex lege* pri čemu sudsko utvrđivanje prekida postupka ima deklarativni karakter, spadaju slučajevi kada do prekida postupka dolazi usled nestanka procesnih pretpostavki, kao i usled faktičke nemogućnosti vođenja postupka.¹⁶ Sud može, ali i ne mora da odredi prekid postupka ako je odlučio da sam ne rešava o prethodnom pitanju, kao i u slučaju da se stranka nalazi na području koje je zbog vanrednih događaja odsečeno od suda. U takvom slučaju odluka suda o prekidu postupka ima konstitutivno dejstvo.¹⁷ Najvažnije dejstvo prekida postupka ogleda se u tome da sud, od momenta pravosnažnosti rešenja o prekidu, ne može da preduzima nikakve procesne radnje.¹⁸ ZPP uređuje i institut zastoja u postupku koji, za razliku od prekida

¹¹ Zoran Tomić, *Komentar Zakona o opštem upravnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2019, 454.

¹² Z. Tomić, op. cit., 455.

¹³ Zakon o upravnim sporovima, *Službeni glasnik RS*, br. 111/2009.

¹⁴ Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US, 55/2014, 87/2018 i 18/2020.

¹⁵ Aleksandar Jakšić, *Gradansko procesno pravo*, Pravni fakultet, Beograd, 2017, 535.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ A. Jakšić, op. cit., 536.

¹⁸ *Ibidem*.

postupka, ima drugačije razloge, procesne odlike i pravne posledice. Najpre, do zastoja u postupku dolazi samo kada je to izričito predviđeno zakonom, pri čemu razlozi za zastoj ne moraju biti sadržani samo u ZPP-u. Za razliku od prekida postupka, do zastoja u postupku uvek dolazi *ex officio*. Naposljetku, takođe za razliku od prekida postupka, pravne posledice zastoja u postupku ogledaju se u tome da sud može da preduzima parnične radnje za koje postoji opasnost od odlaganja, kao i u tome da taj institut nema uticaja na rokove za preduzimanje parničnih radnji.¹⁹ Zanimljivo je uočiti da ZPP, kao ni drugi procesni zakoni, ne sadrže rešenje u pogledu prekida ili zastoja postupka u slučaju da je pokrenut ili iniciran postupak ocene ustavnosti zakona koji bi u konkretnom slučaju trebalo primeniti. Prema jednom stavu izloženom u domaćoj pravnoj nauci, sud bi trebalo da zastane s parničnim postupkom kada sud ili stranka pokrenu inicijativu za ocenu ustavnosti ili zakonitosti nekog opšteg pravnog akta pred Ustavnim sudom.²⁰

PREKID I ZASTOJ U UPOREDNOM USTAVNOM PROCESNOM PRAVU

U uporednom ustavnom procesnom pravu ima sporadičnih primera normativnih rešenja o prekidu i zastoju (suspenziji) u ustavnosudskom postupku.

Prema par. 33. st. 1. Zakona o Saveznom ustavnom sudu SR Nemačke, Savezni ustavni sud može prekinuti postupak do okončanja postupka koji je u toku pred drugim sudom ako nalazi ili odluka tog drugog suda mogu biti relevantni za njegovu odluku.²¹

Članom 60. Zakona o Ustavnom sudu Mađjarske, Ustavni sud može izuzetno obustaviti (prekinuti) postupak do okončanja postupka koji je u toku pred sudom, organom vlasti, drugim državnim organom, institucijom Evropske unije ili međunarodnim organom, ako odluka koju bi Ustavni sud trebalo da donese o meritumu predmeta zavisi od odluke o pitanju koje se rešava u okviru postupka

¹⁹ A. Jakšić, op. cit., 538-539.

²⁰ *Ibidem*. Takav bi stav ipak trebalo prihvatiti s rezervom. Naime, sud je kao državni organ ovlašćeni predlagatelj pokretanja postupka ocene ustavnosti i zakonitosti, dok stranke mogu biti podnosioci samo inicijative Ustavnom sudu. Imajući u vidu tu razliku, čini se da bi pre trebalo stati na stanovište da bi sud, u slučaju da Ustavnom sudu podnese predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti, trebalo da utvrdi prekid postupka, dok bi u slučaju da stranka podnese inicijativu Ustavnom sudu trebalo da odredi zastoj u postupku.

²¹ Act on the Federal Constitutional Court (Bundesverfassungsgerichtsgesetz – BVerfGG), https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/EN/Gesetze/BVerfGG.pdf?__blob=publicationFile&v=1, 20.08.2021.

pred takvim organima, i ako je takva suspenzija opravdana pravnom sigurnošću, posebno važnim interesom podnosioca predstavke ili nekim drugim posebno važnim razlogom.²²

Donekle iz sličnog razloga, ali na implicitan način, formulisan je zastoj u postupku pred Ustavnim sudom Austrije. Naime, prema par. 19. st. 1. Zakona o Ustavnom sudu, odluke Ustavnog suda o podnošenju pitanja Sudu pravde Evropske unije na prethodno odlučivanje u skladu sa čl. 267 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije moraju se dostaviti strankama. Ako je Ustavni sud doneo takvu odluku, prema istom stavu Zakona, do prijema preliminarne odluke, on može samo poduzeti takve radnje i donositi samo one naredbe i odluke na koje se prethodnom odlukom Suda pravde ne može uticati ili kojima se pitanje ustavnosudskog spora ne rešava konačno i koje ne dozvoljavaju bilo kakvo odlaganje.

Prekid postupka pred Ustavnim sudom Španije je prema čl. 91. Organskog zakona o Ustavnom sudu moguć samo u slučaju krivičnog postupka i do njegovog okončanja.²³

Ustavno procesno pravo bivših jugoslovenskih republika takođe ne poznaje u značajnoj meri institute prekida i zastoja u ustavnosudskom postupku. Naime, Zakon o Ustavnom sudu Slovenije²⁴ i Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske²⁵ uopšte ne predviđaju takve mogućnosti. S druge pak strane, prema čl. 62. Zakona o Ustavnom sudu Crne Gore,²⁶ na zahtev donosioca osporenog propisa Ustavni sud može, pre donošenja odluke o ustavnosti i zakonitosti, zastati sa postupkom i dati mogućnost donosiocu propisa da, u roku koji odredi Ustavni sud, otkloni uočene neustavnosti i nezakonitosti. Ako u tom roku neustavnost i nezakonitost ne budu otklonjeni, Ustavni sud će nastaviti postupak.

Ako se podrobnije sagledaju izloženi primeri, onda se može zaključiti da se instituti prekida i zastoja u ustavnosudskom postupku u uporednom pravu

²² Act CLI of 2011 on the Constitutional Court, <https://hunconcourt.hu/act-on-the-cc>, 21.08.2021.

²³ Organic Law 2/1979 on The Constitutional Court, <https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/LOTC-en.pdf>, 22.08.2021.

²⁴ The Constitutional Court Act (ZUstS) (Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 64/07-official consolidated text and No. 109/12), https://www.us-rs.si/wp-content/uploads/2020/05/the.constitutional.court_act-zusts.pdf, 24.08.2021.

²⁵ Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske pročišćeni tekst zakona, *Narodne novine*, 99/99, 29/02, 49/02, <https://www.zakon.hr/z/137/Ustavni-zakon-o-Ustavnom-sudu-Republike-Hrvatske>, 23.08.2021.

²⁶ Zakon o Ustavnom sudu Crne Gore, *Službeni list CG*, br. 11/2015, <http://www.ustavnisud.me/dokumenti/Zakon%20o%20Ustavnom%20sudu%20Crne%20Gore%202015.pdf>, 27.08.2021.

predviđaju kao izuzetna mera, uglavnom u kontekstu prethodnog pitanja i/ili u cilju zaštite prava i interesa stranaka, kao i da su, u određenim slučajevima, direktna posledica članstva pojedinih država u EU i odnosa koji se, u tom smislu, uspostavlja između nacionalnih sudova, uključujući i ustavne sudove, i Evropskog suda pravde. Štaviše, moglo bi se stati na stanovište da u pogledu različitih nadležnosti ustavnih sudova normativno postuliranje tih instituta više odgovara postupcima koji imaju karakter subjektivno-objektivnih i stranačkih sporova, kao što je to, primera radi postupak zaštite ustavom zajamčenih prava po ustavnoj žalbi, te da nisu primenjivi, ili bar nisu u potpunosti primenjivi, u postupku normativne kontrole kao objektivnom sporu. Pojedina rešenja iz uporednog ustavnog procesnog prava sugerišu upravo suprotno – da u postupku normativne kontrole nema prostora ni za kakvo popuštanje zakonodavcu, kao što je to, primera radi, slučaj s odredbom čl. 57. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske kojom je propisano da će Ustavni sud dovršiti postupak normativne kontrole u slučaju da je akt, koji je predmet ispitivanja, u toku postupka ustavnosudske kontrole izmenjen ili ukinut, pri čemu će, u slučaju da utvrdi neustavnost odnosno nezakonitost ukinutog odnosno izmenjenog zakona ili drugog opšteg akta, Ustavni sud doneti kasatornu odluku koja će predstavljati pravni osnov za izmenu pojedinačnih akata donetih na osnovu njegove primene.²⁷

ZASTOJ U USTAVNOM PROCESNOM PRAVU REPUBLIKE SRBIJE

Prema članu 55. st. 1. ZUS-a, u toku postupka, a na zahtev donosioca osporenog opšteg akta, Ustavni sud može, pre donošenja odluke o ustavnosti ili zakonitosti, zastati sa postupkom i dati mogućnost donosiocu opšteg akta, da u određenom roku otkloni uočene neustavnosti ili nezakonitosti. Stavom 2. istog člana propisano je da će Ustavni sud nastaviti postupak ako u određenom roku neustavnost ili nezakonitost ne bude otklonjena. Dakle, ZUS predviđa *zastoj* postupka za *ocenjivanje ustavnosti ili zakonitosti opštih akata*. Od svih vidova postupka pred Ustavnim sudom, institut zastoja postupka predviđen je samo u izloženom slučaju, dakle samo u postupku normativne kontrole. Budući da je reč o veoma interesantnom i važnom procesnom institutu, njegovo potpuno pravno sagledavanje i razumevanje iziskuje najpre jezičko tumačenje citiranih normi.

Da bi do zastoja postupka eventualno došlo potrebno je najpre da je postupak *pokrenut*, što nedvosmisleno sledi iz jezičkog određenja prema kome mogućnost

²⁷ Slobodan Orlović, Nataša Rajić, „Zastoj u postupku normativne kontrole – prilog raspravi o zaštiti objektivne ustavnosti“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 4, Novi Sad, 2017, 1475.

primene tog procesnog instituta postoji *u toku postupka*.²⁸ Članom 50. ZUS-a, a u vezi s članom 168. st. 1. i 2. Ustava, uređeno je pitanje pokretanja postupka. Prema tom članu ZUS-a, postupak za ocenjivanje ustavnosti ili zakonitosti opšteg akta pokreće se predlogom ovlašćenog predlagača ili rešenjem o pokretanju postupka, a postupak za ocenu ustavnosti ili zakonitosti Ustavni sud može da pokrene i samostalno, na osnovu odluke koju donosi dvotrećinskom većinom glasova svih sudija. Dakle, moguće su tri procesne situacije u kojima, nakon pokretanja postupka, može doći do njegovog zastoja: 1) u slučaju da je postupak pokrenut podnošenjem predloga ovlašćenog predlagača, 2) nakon donošenja rešenja Ustavnog suda o pokretanju postupka povodom inicijative na koju, prema čl. 168. st. 2. Ustava, pravo ima svako pravno ili fizičko lice ili 3) nakon donošenja rešenja kojim Sud samostalno pokreće postupak.²⁹

Navođenje procesnih situacija nakon kojih može doći do eventualnog zastoja postupka je važno zbog toga što iz jezičkog tumačenja odredbi čl. 55. ZUS-a proizlazi da je primena instituta zastoja sa postupkom normativne kontrole moguća *samo na zahtev donosioca osporenog akta*, a što jasno upućuje na zaključak da je sam donosilac akta svestan činjenice da je akt neustavan odnosno nezakonit, te da je neustavnost odnosno nezakonitost akta više nego očigledna.³⁰ U tom smislu, postavlja se pitanje kada donosilac akta postaje svestan te činjenice, tačnije od kada je u mogućnosti da Ustavnom sudu podnese takav zahtev. U retkim razmatranjima izloženog pitanja u domaćoj ustavnopravnoj nauci stalo se na stanovište da je postavljanje takvog zahteva od strane donosioca akta moguće bilo u odgovoru bilo u posebnom podnesku.³¹ Ipak, imajući u vidu da je članovima 32. – 36. ZUS-a uređen *prethodni postupak*, u okviru koga, prema čl. 33. st. 1. ZUS-a, na zahtev Ustavnog suda, *odgovor* na predlog, inicijativu i rešenje o pokretanju postupka za ocenjivanje ustavnosti, odnosno zakonitosti opšteg akta, daje donosilac tog akta, odnosno organ koga on ovlasti (st. 1.),³² čini se da bi

²⁸ U istom smislu da bi to značilo da je *već pokrenut* postupak za ocenu ustavnosti ili zakonitosti i Dragan Stojanović, *Ustavno pravosuđe, Ustavno procesno pravo*, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2016, 171 i Dragan Stojanović, *Ustavno sudstvo, Ustavni sud Republike Srbije*, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2017, 96.

²⁹ I u ovom slučaju, uprkos odredbi čl. 50. ZUS-a prema kojoj Sud samostalno pokreće postupak na osnovu *odluke*, donosi se rešenje, jer je čl. 46. t. 1. ZUS-a propisano da Sud *rešenjem* pokreće postupak za utvrđivanje neustavnosti, nezakonitosti ili nesaglasnosti sa opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorom.

³⁰ S. Orlović, N. Rajić, op. cit., 1476.

³¹ D. Stojanović (2016), op. cit., 171; D. Stojanović (2017), op. cit., 96.

³² Izložena odredba ZUS-a sadrži nomotehničku grešku, jer predviđa da se u prethodnom postupku daje odgovor i na predlog i na rešenje o pokretanju postupka, a postupak je podnošenjem takvog predloga, odnosno donošenjem takvog rešenja već pokrenut.

donosilac akta zahtev za određivanje zastoja u postupku mogao da izloži samo u posebnom podnesku, a ne i u odgovoru, jer na osnovu uskog jezičkog tumačenja sledi da u toku prethodnog postupka u kojem se daje odgovor donosioca akta nema mesta primeni ovog instituta.

U vezi s pitanjem kada, a trebalo bi dodati i na osnovu čega, donosilac akta postaje svestan činjenice da je akt neustavan odnosno nezakonit, te od kada je u mogućnosti da Ustavnom sudu podnese zahtev za određivanje zastoja radi otklanjanja *uočene* neustavnosti ili nezakonitosti, stoji i dilema u pogledu vezanosti Suda za navode iz predloga odnosno inicijative za pokretanje postupka normativne kontrole. Naime, prema čl. 54. st. 1. ZUS-a, Ustavni sud u postupku ocenjivanja ustavnosti ili zakonitosti nije ograničen zahtevom ovlašćenog predlagača, odnosno inicijatora, te bi se, u tom smislu, navodi koji su sadržani isključivo u predlogu, odnosno inicijativi za pokretanje postupka normativne kontrole mogli smatrati nedovoljnim putokazom za donosioca osporenog opšteg akta u svakom postupku normativne kontrole. Drugim rečima, samo na osnovu predloga, odnosno inicijative koji su mu dostavljeni na odgovor, donosilac osporenog akta ne bi u svakom konkretnom slučaju bio u mogućnosti da, pre podnošenja zahteva za određivanje zastoja u postupku, produbljeno i svestrano, sagleda sve razloge neustavnosti i nezakonitosti, jer bi, na osnovu čl. 54. st. 2. ZUS-a, i sam Sud mogao, mimo razloga navedenih u predlogu, odnosno inicijativi, da nastavi postupak kad ovlašćeni predlagač, odnosno inicijator odustane od predloga, odnosno inicijative, ako za to nađe osnova. To upućuje na zaključak da bi zahtev donosioca osporenog akta u pojedinim slučajevima mogao da predstavlja samo unapred iskazanu načelnu spremnost da pristupi otklanjanju neustavnosti i nezakonitosti.

Iz jezičkog tumačenja izložene odredbe člana 55. st. 1. ZUS-a takođe proističe da do zastoja postupka *može* doći. Drugim rečima, primena instituta zastoja sa postupkom normativne kontrole predstavlja samo (procesnu) mogućnost koju Ustavni sud može da koristi, ali i ne mora.³³ Zahtev donosioca opšteg akta je nužan za određivanje zastoja, ali je određivanje zastoja isključivo u nadležnosti Suda. U pitanju je *meritorno odlučivanje* o zahtevu donosioca opšteg akta, tako da zahtev može isključivo biti odbijen ili usvojen.³⁴ Međutim, donekle i uprkos izloženoj odredbi čl. 55. ZUS-a iz koje sledi da *Sud* odlučuje o zahtevu, članom 47. st. 1. t. 9. ZUS-a propisano je da se o takvom zahtevu odlučuje aktom u formi zaključka koji, prema članu 42. v st. 1. ZUS-a, donosi Malo veće Suda. Takođe, donekle suprotno rešenju prema kome je u pitanju meritorno odlučivanje, Sud je

³³ S. Orlović, N. Rajić, op. cit., 1476.

³⁴ D. Stojanović (2016), op. cit., 172; D. Stojanović (2017), op. cit., 96.

u svojoj praksi stao na stanovište da se, u slučaju da je sudija izvestilac predložio konačnu odluku kojom se utvrđuje nesaglasnost opšteg akta s Ustavom ili zakonom, zahtev da se zastane s postupkom, posebnim stavom izreke takve odluke, odbacuje ili odbija.³⁵

Smisao zastajanja sa postupkom ogleđa se u *prekidu vođenja postupka*, što znači da se *odustaje od meritorne odluke, pod određenim uslovom* na čije ostvarivanje je u određenom roku obavezan donosilac akta.³⁶ Dakle, u ustavnosudskom postupku normativne kontrole, za razliku od, primera radi, parničnog postupka, nije reč o okolnostima koje sprečavaju nesmetano odvijanje postupka, već o posebnoj *meri*, pri čemu nema procesnog razlikovanja između instituta zastoja i prekida. Štaviše, procesno posmatrano, prilikom donošenja takve mere nije reč ni o klasičnom prekidu, budući da nema radnji čije se preduzimanje privremeno obustavlja, niti rokova koji prestaju da teku, već je po sredi svojevrсни *procesni instrument dijaloga* (podv.V.Đ.) donosioca osporenog akta i Ustavnog suda, koji vodi otklanjanju uočenih (očiglednih) neustavnosti i nezaklonitosti već u početnoj fazi postupka normativne kontrole.³⁷

Uslov pod kojim se odlaže meritorno odlučivanje, tačnije odložni uslov otklanjanja uočenih neustavnosti ili nezaklonitosti od strane donosioca akta, mora biti ispunjen u određenom roku koji određuje Ustavni sud. Prema shvatanju Suda oličenom u čl. 71.st.2. Poslovnika o njegovom radu, taj rok može trajati najduže šest meseci, što znači da se završava istekom onog dana u mesecu koji po svom broju odgovara danu kada je usvojen zahtev za određivanje zastoja, a, ako tog dana nema u poslednjem mesecu, rok ističe poslednjeg dana u tom mesecu. Osvrt na rok koji se utvrđuje radi otklanjanja uočenih neustavnosti ili nezaklonitosti je od značaja zbog različitih modaliteta otklanjanja takvih neustavnosti ili nezaklonitosti (videti dalji tekst). Naime, ako se uočene neustavnosti ili nezaklonitosti otklanjaju izmenama i/ili dopunama osporenog akta, onda bi takve izmene i dopune trebalo da *stupe na snagu* u okviru određenog roka.

Naposletku, ali ne i najmanje važno, u okviru jezičkog tumačenja izloženih odredbi člana 55. ZUS-a, trebalo bi se osvrnuti i na određenje prema kome se zastajanje sa postupkom određuje radi otklanjanja *uočenih* neustavnosti i zakonitosti. Pitanje na osnovu čega i od strane koga su neustavnosti ili nezaklonitosti koje bi trebalo otkloniti uočene je inače u tesnoj vezi i sa donekle već razmotrenim pitanjem kada i na osnovu čega, donosilac akta postaje svestan činjenice da je akt neustavan

³⁵ US IUo- 318/11, <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/102/sr-Latn-CS/>, 30.08.2021.

³⁶ D. Stojanović (2016), op. cit., 173; D. Stojanović (2017), op. cit., 97, 98.

³⁷ S. Orlović, N. Rajić, op. cit., 1476.

odnosno nezakonit. U veoma retkim razmatranjima izloženog pitanja u domaćoj ustavnopravnoj nauci zauzeto je stanovište da je logično rešenje da se u aktu Suda kojim se određuje zastoje, pored njegovog trajanja, navedu sve uočene neustavnosti ili nezakonitosti koje moraju da se otklone u određenom roku.³⁸

Osim jezičkog tumačenja, za potpuno i svestrano razmatranje i razumevanje instituta zastoja sa ustavnosudskim postupkom normativne kontrole neophodno je sagledati domašaje tog instituta u funkciji zaštite ustavnosti i zakonitosti što se može postići analizom razloga i kriterijuma za njegovu primenu, njegovih pravnih posledica u zavisnosti od postupanja donosioca opšteg akta, kao i (ne)sistemskog odnosa s drugim procesnim institutima u okviru istog postupka.

Načelno posmatrano, do određivanja zastajanja sa postupkom trebalo bi da dođe u slučaju da Ustavni sud oceni da se na taj način efikasnije može uspostaviti stanje ustavnosti i zakonitosti, a što postoji kada je, pored stavljanja van snage osporene norme, *pozitivno delovanje donosioca norme neophodno* (podv.V.Đ.).³⁹ I obrnuto: ako za uspostavljanje stanja ustavnosti i zakonitosti nije potrebno nikakvo pozitivno delovanje donosioca akta, tačnije ako bi se uloga donosioca akta sastojala samo u stavljanju van snage osporenog akta, onda određivanje zastoja ne bi bilo opravdano.⁴⁰ Zanimljivo je uočiti da, uprkos izloženom rezonovanju, Sud u svojoj praksi stoji na stanovištu da se uočeni nedostaci mogu otkloniti: „(...) stavljanjem van snage osporenog opšteg akta u proceduri u kojoj je taj akt donet, izmenom i/ili dopunom osporenog opšteg akta ili predlaganjem nadležnom organu da donese novi opšti akt kojim će se pitanja koja su bila uređena osporenim aktom urediti saglasno Ustavu Republike Srbije, odnosno zakonu.“⁴¹ U izloženom kontekstu naročito je sporan i u teorijskim radovima, kao i u izdvojenim mišljenjima pojedinih sudija Ustavnog suda kritikovan treći modalitet ispravljanja uočene neustavnosti ili nezakonitosti, jer protivreči jezičkom tumačenju člana 55. ZUS-a i logici čitavog instituta.⁴²

Iako je Ustavni sud slobodan u procenjivanju da li je određivanje zastoja postupka celishodna mera za unapređivanje stanja ustavnosti i zakonitosti, zahtev da se očuva pravna državnost ipak nalaže ne samo potrebu da postoje, već i da se suštinski poštuju izvesni kriterijumi i standardi koji s ustavnopravnog

³⁸ D. Stojanović (2016), op. cit., 171; D. Stojanović (2017), op. cit., 96.

³⁹ D. Stojanović (2016), op. cit., 172; D. Stojanović (2017), op. cit., 96.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Zaključak o zastajanju sa postupkom IYo-870/2012, <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/102/sr-Latn-CS/>, 1.09.2021.

⁴² S. Orlović, N. Rajić, op. cit., 1478.

stanovišta mogu potvrditi da je učinjena procena Ustavnog suda opravdana i u konkretnom slučaju zaista neophodna.⁴³ Osim u slučaju kada bi se uloga donosioca osporenog akta sastojala samo u stavljanju van snage tog akta, prema stavu ustavnosudske prakse i domaće doktrine, zahtev da se zastane sa postupkom ne bi trebalo prihvatiti ni u slučaju da uočeno stanje neustavnosti implicira da je došlo do povrede ljudskih i manjnskih prava ili da se očigledno odstupa od načela zabrane diskriminacije.⁴⁴

U pogledu pravnih posledica zastajanja sa postupkom u zavisnosti od postupanja donosioca opšteg akta moguće je sistemski utvrditi postojanje različitih procesnopравниh situacija. Najpre, prema članu 55. st. 2. ZUS-a, Ustavni sud će nastaviti postupak ako u određenom roku neustavnost ili nezakonitost ne bude otklonjena. Dakle, u takvom slučaju Sud je *u obavezi* da nastavi postupak.

Drugačija situacija postoji ako donosilac opšteg akta otkloni uočene neustavnosti ili nezakonitosti. Naime, tu situaciju regulišu odredbe članova 57. i 64. ZUS-a. Članom 57. t. 1. predviđeno je da će Ustavni sud obustaviti postupak kad je u toku postupka opšti akt usaglašen sa Ustavom ili zakonom, *a Ustavni sud nije ocenio da zbog posledica neustavnosti ili nezakonitosti treba doneti odluku zbog toga što nisu otklonjene posledice neustavnosti ili nezakonitosti*. Članom 64. normirano je da Ustavni sud *može* odlukom utvrditi da opšti akt nije bio u saglasnosti s Ustavom, opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima ili zakonom i u slučaju kada je u toku postupka opšti akt usaglašen sa Ustavom, opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima ili zakonom, *ali nisu otklonjene posledice neustavnosti ili nezakonitosti*, pri čemu takva odluka Ustavnog suda ima isto pravno dejstvo kao i odluka kojom se utvrđuje da opšti akt nije u saglasnosti s Ustavom, opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima ili zakonom. Iako je u domaćoj ustavnopravnoj nauci na osnovu izloženih odredbi članova 57. i 64. ZUS-a bilo mišljenja da Ustavni sud nije u obavezi da donese utvrđujuću odluku u pogledu akta koji je, primenom instituta zastoja sa postupkom normative kontrole, usaglašen sa Ustavom, međunarodnim izvorima prava i zakonom, kada istovremeno nisu otklonjene posledice neustavnosti ili nezakonitosti koje je taj akt proizveo, a što znači da u ovakvim slučajevima može izostati pravni osnov (kasatorna odluka Ustavnog suda) po kojem se može tražiti otklanjanje posledica koje je osporeni akt proizveo u svojoj primeni u odnosu na pojedinačne pravne

⁴³ D. Stojanović (2016), op. cit., 172; D. Stojanović (2017), op. cit., 96.

⁴⁴ *Ibidem*; v. US IUo -318/11, <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/102/sr-Latn-CS/>, 30.08.2021.

situacije, tačnije da pojedinačni pravni akti koji su doneti na osnovu „očigledno“ neustavnog odnosno nezakonitog akta, a kojima su povređena prava pojedinaca, neće biti podvrgnuti pravnom režimu zaštite koji obezbeđuje pravno dejstvo kasatorne ustavnosudske odluke,⁴⁵ ipak bi trebalo istaći da su izložene odredbe članova 57. i 64. ZUS-a u sistemskoj usklađenosti, ali da je upitan njihov domašaj u očuvanju objektivne ustavnosti i zaštiti prava pojedinaca.

Naime, one su sistemski usklađene, jer iz obe odredbe sledi da Ustavni sud *može* doneti odluku da opšti akt nije (bio) u saglasnosti s Ustavom i/ili zakonom, ali su njihov kvalitet i logička zasnovanost zaista upitni, jer, a to sledi iz obe odredbe, ne ustanovljavaju optimalni balans između zaštite objektivne ustavnosti i zaštite prava pojedinaca. Naime, u slučaju odredbe člana 57., Ustavni sud bi mogao da nastavi postupak iako je opšti akt usaglašen s Ustavom i/ili zakonom, ali samo kao izuzetak od opšteg pravila o obustavljanju – ako oceni da zbog posledica neustavnosti ili nezakonitosti treba doneti odluku zbog toga što nisu otklonjene posledice neustavnosti ili nezakonitosti, dok bi u slučaju člana 64. mogao odlukom utvrditi da opšti akt nije bio u saglasnosti s Ustavom i/ili zakonom, iako je taj opšti akt tokom zastoja sa postupkom usaglašen, ali nisu otklonjene posledice neustavnosti ili nezakonitosti. Dakle, u prvom slučaju Sud bi bio vlastan da, po izuzetku, nastavi postupak (ali ne nužno i da donese kasatornu odluku!), ako bi smatrao da bi odluku trebalo doneti u cilju otklanjanja posledica neustavnosti i/ili nezakonitosti, čime se prevaga daje zaštiti objektivne ustavnosti i zakonitosti, odnosno prihvatanju činjenice da je osporeni opšti akt tokom zastoja usaglašen, dok bi u drugom slučaju, upravo s izvesnom prevagom otklanjanja posledica neustavnosti i nezakonitosti, prevagu trebalo dati donošenju odluke o neustavnosti, odnosno nezakonitosti, uprkos činjenici da je osporeni akt tokom zastoja usaglašen. Na taj način se u postojećem normativnom okviru Ustavnom sudu zapravo dopušta da ulazi u ocenu posledica neustavnosti i zakonitosti sa ili bez kasatorne odluke što, načelno posmatrano, protivreći celokupnom duhu ZUS, jer onemogućava primenu čl. 60. i 61. ZUS-a kojima su regulisana pitanja sudbine opštih akata donetih za izvršenje zakona i drugih opštih akata za koje se odlukom Suda utvrdi da nisu u saglasnosti s Ustavom i zakonom, izvršenja pravosnažnih pojedinačnih akata donetih na osnovu takvih opštih akata, kao i izmene pojedinačnih konačnih i pravosnažnih akata kojima se povredjuju prava, a koji su doneti na osnovu osporenih opštih akata.

No, to nije jedini vid procesnih mogućnosti kombinovanja različitih instituta koji u postojećem normativnom okviru, a u vezi sa zastojem sa postupkom, stoje

⁴⁵ S. Orlović, N. Rajić, op. cit., 1477.

na raspolaganju Ustavnom sudu. Naime, reč je o odnosu između instituta zastoja sa postupkom i instituta odlaganja objavljivanja odluke predviđenog članom 58. st. 4. i 5. ZUS-a. Iako je ustavnosudski postupak veoma osoben, čini se ipak da sa njegovim sudskim karakterom ne bi bila kompatibilna mogućnost da se donosiocu osporenog akta dva puta ostavlja rok za otklanjanje istih neustavnosti i nezakonitosti, bez obzira što su one u prvom slučaju „uočene“ u predlogu, inicijativi i/ili aktu Suda, a drugi put istaknute u stavovima i pravnim shvatanjima Ustavnog suda u odluci čije se objavljivanje odlaže i nezavisno od toga što bi u prvom slučaju to bila posledica zahteva samog donosioca, a u drugom stava Suda o neophodnosti pružanja mogućnosti donosiocu osporenog akta da svojim delovanjem spreči nastanak pravne praznine u pravnom poretku.⁴⁶ Uprkos izloženom rezonovanju, Ustavni sud je u svojoj praksi u nekoliko slučajeva kombinovao ove institute.⁴⁷

ZAKLJUČAK

Pravno uređivanje postupka pred ustavnim sudovima kao funkcionalno najvišim organima odlučivanja bi, s jedne strane, trebalo da onemogući sudokratiju i zloupotrebu ustavnosudske funkcije, dok bi, s druge strane, trebalo da omogući političku neutralnost i određeni stepen slobode u političkom promišljanju takvih institucija. U tom smislu, institucionalizacija različitih i manje radikalnih procesnih modaliteta čini se donekle opravdanom i nužnom. U takve procesne modalitete domaći zakonodavac je uvrstio i institut zastoja sa postupkom kako bi se donosiocu osporenog akta omogućilo da u određenom roku ispravi uočene neustavnosti i nezakonitosti. Institut zastoja sa postupkom je procesni institut koji u različitim pravnim postupcima ima za cilj mirovanje postupka dok se ne otklone okolnosti koje sprečavaju njegovo nesmetano odvijanje. U uporednom ustavnom procesnom pravu, zbog prirode različitih vidova ustavnosudskih postupaka, instituti prekida i zastoja su, ako su uopšte predviđeni, normativno postulirani kao izuzetna mera čiji je cilj rešavanje prethodnog pitanja i/ili zaštita prava i interesa stranaka i/ili omogućavanje saradnje s institucijama EU. U domaćoj teoriji ustavnog procesnog prava s pravom se ističe da je reč o izuzetnoj procesnoj meri koja u postupku normativne kontrole ne sme da se pretvori u pravilo, jer bi se time suštinski obezvređila funkcija ustavne kontrole prava, a institucija ustavnog suda pretvorila u svojevrsnog

⁴⁶ Vladimir Đurić, „Retroaktivne i prospektivne korekcije racione temporis dejstva odluka ustavnih sudova“, *Pravni život*, Tom IV, br. 12, Beograd, 2016, 559.

⁴⁷ Odluka o utvrđivanju nesaglasnosti IYo-870/2012, <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/102/sr-Latn-CS/>, 1.09.2021; Odluka o utvrđivanju nesaglasnosti IUz-252/2002, <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/102/sr-Latn-CS/>, 1.09.2021.

pravnog savetnika donosilaca opštih akata.⁴⁸ Način na koji je taj institut uređen u ustavnom procesnom pravu Republike Srbije ukazuje na ograničenost njegovih domašaja u zaštiti objektivne ustavnosti i to kako zbog niza otvorenih pitanja koja nesumnjivo iziskuju normativno preciziranje tako i zbog njegovih pravnih posledica u zavisnosti od postupanja donosioca opšteg akta, kao i (ne)sistemskeg odnosa s drugim procesnim institutima u okviru istog postupka.

Dr. VLADIMIR ĐURIĆ
Senior Research Fellow, Institute of Comparative Law
Belgrade

STANDSTILL IN CONSTITUTIONAL REVIEW PROCEEDINGS

Summary

The aim of this paper is to use the dogmatic and comparative law method to investigate the institute of standstill in the constitutional court procedure. In comparative law, this institute is very rare. In the legal order of the Republic of Serbia, this procedural institute could be applied on the basis of Constitutional Court's decision at the previous request of the state organ whose disputed general act is in order to eliminate the observed unconstitutionality or illegality. The analysis indicates the limitations of its scope in the protection of objective constitutionality in the Republic of Serbia, both due to a number of open issues that undoubtedly require normative clarification and due to its legal consequences depending on the actions of the state organ whose disputed general act is, as well as (non)systemic relations with other procedural institutes within the same procedure.

Key words: constitution, constitutional review proceedings, standstill

Literatura

Basta L., „A Constitution as an Act of Positivation of the Legitimacy Principle“, *Rechtstheorie* 17, 1986.

Cappelletti M., „Nécessité et légitimité de la justice constitutionnelle, La protection des droits fondamentaux par les juridictions constitutionnelles en Europe“, *Revue Internationale de Droit Comparé*, no 2, 1981.

Đurić V., „Retroaktivne i prospektivne korekcije ratione temporis dejstva odluka ustavnih sudova“, *Pravni život*, Tom IV, br. 12, Beograd, 2016.

Jakšić A., *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet, Beograd, 2017.

Krbek I., *Ustavno sudovanje*, 1960.

Marcic R., *Verfassung und Verfassungsgericht*, 1963.

⁴⁸ D. Stojanović (2016), op. cit., 172; D. Stojanović (2017), op. cit., 96.

Nikolić P., *Ustavno pravo*, Beograd, 1994.

Nikolić P., „Nužnost i legitimnost ustavnog sudstva u demokratskim sistemima“, *Pravni život*, Tom IV, br. 12, Beograd, 1995.

Öhlinger T. „Ustavno-sudska kontrola“, *Pravni život*, Tom III, br. 11, Beograd, 1997.

Orlović S., Rajić N., „Zastoj u postupku normativne kontrole – prilog raspravi o zaštiti objektivne ustavnosti“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 4, Novi Sad, 2017.

Stojanović D., „Premise ustavne kontrole prava i njihovo ostvarivanje u praksi Ustavnog suda Srbije“, *Uloga i značaj ustavnog suda u očuvanju vladavine prava*, Ustavni sud Srbije, Beograd, 2013.

Stojanović D., *Ustavno pravosuđe, Ustavno procesno pravo*, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2016.

Stojanović D., *Ustavno sudstvo, Ustavni sud Republike Srbije*, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2017.

Tomić Z., *Komentar Zakona o opštem upravnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2019.

Datumi prijema i prihvatanja rada

Primljen: 10.10.2021.

Prihvaćen: 28.10.2021.

ORIGINALAN NAUČNI RAD